

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента, викладача відділу підготовки прокурорів з нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство Національної академії прокуратури України Бауліна Олега Вячеславовича на дисертацію Дояра Євгенія Володимировича за темою «Затримання особи у кримінальному провадженні», яку подано на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми. Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року (далі –КПК України) суттєво змінив засади кримінального провадження і порядок здійснення досудового розслідування, що неминуче позначилося і на системі засобів процесуального примусу, призначених забезпечити його ефективність. У цьому аспекті суттєво змінено інститут кримінально-процесуального затримання, основні норми якого зосереджені у статтях § 2 глави 18 КПК України. Стан реалізації норм зазначеного інституту уповноваженими суб'єктами кримінально-процесуальної діяльності та забезпечення при цьому прав, свобод і законних інтересів особи вказує на наявність суттєвих розбіжностей у сприйнятті юристами положень закону, що регулюють затримання особи у кримінальному провадженні.

До того сучасна практика насичена фактами як протиправного застосування слідчими і працівниками оперативних та інших підрозділів органів правопорядку затримання особи, так і незаконного поводження з затриманими за підозрою у вчиненні кримінальних правопорушень.

Наведене суттєво нівелює мету кримінально-процесуального затримання та перекручує його призначення у кримінальному провадженні, що в цілому на практиці призводить до зволікань, втрати обвинувальних доказів, скарг громадян та негативно позначається на авторитеті органів кримінальної юстиції.

Таке становище в сучасній слідчій практиці обумовлено недостатністю наукових досліджень правової природи інституту затримання, без якого іноді

ВРСДЗ НАВС			
Вх. №	4566		
" 08	06	20	18 р.
кількість аркушів:			
осн. док.	10	додаток	-

неможливо забезпечити виконання основних завдань кримінального провадження, що вказані у ст. 2 КПК України.

Проблеми визначення поняття, сутності і порядку затримання були предметом уваги Александровського О.Г., Батюка В.М., Білоусова О.І., Дубинського А.Я., Лук'янчикова Є.Д., Мазур О.С., Мариніва В.І., Михайленка О.Р., Михеєнка М.М., Никоненка М.Я., Нора В.Т., Погорецького М.А., Тертишника В.М., Рожної В.В., Сірого М.І., Смокова С.М., Удалової Л.Д., Чернової А.К., Шибіка В.П., Шумила М.Є. та інших вітчизняних науковців. Але, в основному розробка даної проблематики на монографічному рівні науковцями здійснювалася до набрання чинності КПК України 2012 р. і не могла враховувати усіх нових положень та ідей, спрямованих на врегулювання затримання особи у кримінальному провадженні.

Якраз з'ясуванню проблем, пов'язаних із затриманням осіб на сучасному етапі розвитку вітчизняного кримінального процесу, присвячена дисертація Дояра Є.В., а отримані ним нові наукові результати у вигляді висновків з визначення правової природи і поняття кримінально-процесуального затримання, розкриття міжнародно-правових стандартів і зарубіжного досвіду кримінально-процесуального затримання, визначення підстав і процесуального порядку застосування різних видів цього засобу забезпечення кримінального провадження, висвітлення статусу суб'єктів і ролі захисника, прокурорського нагляду і судового контролю при здійсненні затримання особи сприятимуть підвищенню якості кримінально-процесуальної діяльності в Україні.

Таким чином, зазначена робота є актуальною, її мета і завдання полягають у визначенні поняття, сутності, порядку, та інших властивостей затримання особи у кримінальному провадженні, що становить значний інтерес для слідчої, прокурорської і судової практики, а отримані результати суттєво збагачують сучасні наукові знання про правову природу затримання особи у кримінальному провадженні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України, затв. Указом Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015; Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р., схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1209-р; Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 рр., затв. наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275; Основних напрямів наукових досліджень та планів науково-дослідних робіт Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 рр., схв. Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (далі – НАВС) 29.10.2013 р. (прот. №28). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради НАВС 29.10.2015 р. (прот. №20) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Координаційним бюро Національної академії правових наук України (реєстр. № 1066, 2015 р.).

Емпіричну базу дисертації становлять результати вивчення 115 кримінальних проваджень (2013–2017 рр.), в яких було застосовано затримання особи у Київській, Сумській, Тернопільській, Черкаській областях і м. Києві; результати анкетування 110 слідчих поліції, 70 прокурорів, 75 адвокатів та 45 осіб, які були затримані у кримінальному провадженні, що є достатнім для здійснення науково обґрунтованих висновків з досліджуваних здобувачем питань.

Дисертаційне дослідження вирізняється науковою новизною, оригінальним теоретичним осмисленням поставлених в ньому проблем та своєю практичною спрямованістю. Здобувач здійснив необхідний науковий аналіз історії становлення та розвитку вітчизняного інституту затримання особи у кримінальному провадженні, з наведенням періодизації його формування; розкрив правову природу і визначив поняття затримання особи в кримінальному провадженні; здійснив видову класифікацію затримання особи у кримінальному провадженні; висвітлив процесуальний статус суб'єктів при здійсненні затримання особи у кримінальному провадженні; охарактеризував

підстави і процесуальний порядок затримання особи у кримінальному провадженні, як за ухвалою слідчого судді, так і без такої ухвали; розкрив особливості участі захисника, а також здійснення прокурорського нагляду і судового контролю при застосуванні цього тимчасового запобіжного заходу.

На основі аналізу міжнародних документів, чинного національного та іноземного законодавства, слідчої і судової практики сьогодення та літературних джерел за темою дослідження автор висвітлює сучасний стан реалізації норм кримінального процесуального інституту затримання особи, а також обґрунтовує необхідність внесення змін і доповнень до чинного КПК України.

Викладений автором науково-аналітичний огляд теоретичних положень на поняття, сутність і порядок здійснення затримання особи у кримінальному провадженні, дав змогу Дояру Є.В. запропонувати власну авторську позицію у цих питаннях.

Дисертацію Дояра Є.В. характеризує висока методологічна і загальнотеоретична культура, оригінальність теоретичних висновків, наукова новизна і обґрунтованість пропозицій.

Методологія дисертаційного дослідження базується на положеннях загальнонаукових методів (*спостереження, опису, порівняння, класифікації*) для визначення правових категорій, що характеризують кримінальне провадження, так і спеціальних методів дослідження як історико-правовий, системного аналізу, системно-структурний, системно-функціональний, формально-логічний, порівняльно-правовий, статистичний, соціологічний, моделювання та прогнозування. Комплексне застосування цих методів забезпечило переконливість, всебічність, повноту та об'єктивність отриманих наукових результатів.

Особливо слід підкреслити наукову обґрунтованість дисертації, що полягає в належній аргументованості положень, які запропоновані автором, на підставі аналізу висловлених іншими вченими думок з питань, що є предметом даного дослідження.

Здійснене автором викладення дисертаційного матеріалу дозволило зробити істотний внесок у вирішення комплексу проблем, що існують в слідчій та судовій діяльності і є пов'язаними із здійсненням затримання особи у кримінальному провадженні.

Слід відзначити наступні висновки та положення, обґрунтовані в дисертації: періодизація формування історії становлення та розвитку вітчизняного інституту затримання особи у кримінальному провадженні; визначення шляхів врегулювання правового статусу основних учасників правовідносин, що виникають і розвиваються у зв'язку із здійсненням затримання особи у кримінальному провадженні, значення участі захисника, здійснення прокурорського нагляду і судового контролю під час затримання особи у кримінальному провадженні.

Основні теоретичні положення та висновки дослідження доповідалися автором на 13 наукових та науково-практичних конференціях міжнародного і республіканського рівня, зокрема: «Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні» (м. Запоріжжя, 30-31.10.2015 р.); «Інтеграція Республіки Молдова та України в ЕС: юридичні аспекти» (м. Чинзау, Республіка Молдова, 6-7.11.2015 р.); «Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ у процесі Євроінтеграції» (м. Дніпропетровськ, 27-28.11. 2015 р.); «Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти» (м. Київ, 24.12.2015 р.); «Законодавство України та країн ЄС у світлі активних реформаційних процесів» (м. Київ, 26.02.2016 р.); «Організаційно-управлінські, економічні, психолого-педагогічні аспекти забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту» (м. Черкаси, 11.03.2016 р.); «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 25.03.2016 р.); «Розвиток юридичної науки: проблеми та рішення очима здобувачів вищої освіти» (м. Київ, 14.04.2016 р.); «Розвиток наукових досліджень у XXI столітті: сучасні реалії та перспективи майбутнього» (м. Київ, 27.05.2016 р.); «Юридична наука як правова основа інноваційного

розвитку України» (м. Київ, 13.04.2017 р.); «Актуальні проблеми досудового розслідування» (м. Київ, 5.07. 2018 р.); «На перетині мови і права» (м. Київ, 22.02.2018 р.); «Євроінтеграційні процеси в Україні: вдосконалення законодавства та правозастосування (м. Київ, 19.04.2018 р.).

Основні положення і висновки дисертації, рекомендації та пропозиції автора опубліковані у 20 наукових публікаціях, серед яких 6 статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 1 стаття – у зарубіжному юридичному виданні (Киргизька Республіка) та 13 тез – у збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій.

Текст автореферату цілком відповідає змісту дисертації. Наукові публікації автора з достатньою повнотою передають її зміст.

Особливу цінність та важливість для науки мають обґрунтовані автором теоретичні положення, що розкривають правову природу затримання особи у кримінальному провадженні, а також пропозиції дисертанта, які слід враховувати в сучасній нормотворчій і слідчій практиці. Результати проведеного автором дослідження можуть бути використані як у діяльності слідчих, прокурорів і суддів, так і у вищих закладах юридичної освіти при вивченні курсу кримінального процесу та споріднених з ним спецкурсів, при підготовці методичних вказівок, а також у науково-дослідницькій роботі.

Дисертант проявив здібності аналізувати матеріал, виявив вміння робити узагальнення та вносити важливі пропозиції, які є потрібними і корисними для органів досудового розслідування, прокуратури і судової влади України.

Віддаючи належне автору у глибокому дослідженні даної теми, слід, відзначити, що в роботі є окремі положення, які вимагають критичного ставлення.

Так, по-перше, у підрозділі 1.1 дисертації, що має назву: «Становлення та розвиток інституту затримання у кримінальному процесі», поза увагою здобувача залишилося законодавство Австрійської імперії, яке діяло на території західних областей сучасної України, а також нормативні акти

тимчасового уряду, УНР та інших державних утворень 1917-1921 рр., юрисдикція яких поширювалася також на центральну і східну частини та південь сучасної України. (стор. 27 -30, дисертації, стор. 7, 13 автореферату).

По-друге, робота містить певну непослідовність у викладенні автором окремих положень. Наприклад, розглядаючи у підрозділі 2.2 дисертації порядок затримання особи без ухвали слідчого судді, він пропонує доповнити ст. 209 «Момент затримання» КПК України частиною другою, присвяченою визначенню моменту фактичного затримання особи, з яким (у контексті з нормами, закріпленими у ч.1, ч.2 ст.208, ч.1 ст.42, ч.2, ч.3 ст.210 КПК України) слушно пов'язує появу підозрюваного (стор. 103 дисертації), а також логічно виокремлює в процедурі затримання доставлення останнього до органу досудового розслідування (стор.108 дисертації). Але, незрозуміло, чому автор у подальшому пропонує доповнити ст.211 КПК України частиною 3 такого змісту: «у виняткових випадках, з моменту фактичного затримання особи і до доставлення її до найближчого органу досудового розслідування строк доставлення особи включається до строку затримання. Після закінчення строку доставлення особі негайно видається довідка про доставлення, за винятком випадків затримання» (стор. 108-109, 135, 189-190 дисертації, стор. 15 автореферату). У зв'язку з чим виникають запитання: За загальним правилом строк фактичного затримання і доставлення особи включається до строку затримання чи ні? Навіщо складати зазначену довідку? Яка природа цієї довідки та її значення для особи і для кримінального провадження? З цього приводу необхідно дисертанту надати певні пояснення чи коментарі для більш чіткого уявлення його позиції.

По-третє, важко погодитися з пропозицією здобувача доповнити ст. 210 КПК України «п. 4 такого змісту: «На вимогу сторони захисту, слідчий суддя зобов'язаний невідкладно перевірити обґрунтованість (законність) затримання особи на будь-якій стадії кримінального провадження, а у разі встановлення ним необґрунтованості затримання особи виносить ухвалу про негайне звільнення затриманої особи» (стор. 130 дисертації, стор. 15 автореферату),

оскільки вона не відповідає положенням ч. 2 ст. 29 Конституції України і ч.2 ст. 12 КПК України, в яких судова перевірка законності та обґрунтованості затримання гарантована кожному і повинна здійснюватися, так би мовити, автоматично, без усяких вимог та інших умов.

По-четверте, автор вважає, що участь захисника під час застосування затримання утворює специфічну та відносно самостійну захисну діяльність у кримінальному судочинстві, яка налічує два етапи: діяльність захисника протягом затримання підозрюваного та оскарження захисником дій, рішень або бездіяльності уповноважених осіб, які пов'язані із затриманням (стор. 75 – 77, 151, 179, 190 дисертації та стор. 11 – 15 автореферату). Проте, дана позиція дисертанта є не переконливою, оскільки під час дослідження були проігноровані положення законодавства, що регулює адвокатську діяльність, правила адвокатської етики, вагомі наукові праці, присвячені функції захисту в кримінальному процесі, реалізація якої включає значно більший спектр послідовних дій захисника особи, яка затримана за підозрою у вчиненні злочину. Штучне обмеження цього спектру, як уявляється, обумовлено недостатністю уваги здобувача щодо можливості використання під час затримання особи таких ефективних (і до речі визначених у ст.20, п.5, п.8, п.9, п.10 ч.2 ст.42, ч.4 ст.46 та ін. статтях КПК України) засобів захисту як пояснення затриманого, показання підозрюваного тощо. Невипадково визначений у дослідженні порядок проведення процесуальних дій уповноважених службових осіб під час затримання особи не включає в себе отримання пояснень, показань, інших доказів від затриманої особи, проведення з нею та за участі її захисника слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій в період затримання, а також здійснення повідомлення про підозру в цей період (стор. 92-93, 134, 188-189). Дослідження цих аспектів значно посилює б обґрунтованість пропозицій здобувача.

І останнє. В роботі та авторефераті є граматичні та стилістичні помилки. Наприклад, «дістало подальший розвиток: - періодизація та розвитку ...» (стор. 20 дисертації, стор. 5 автореферату); «На думку І.М. Бортюна» (стор. 110

дисертації), хоча в дійсності Бортун М.І. і у Списку використаних джерел на стор. 194 за № 27 про це правильно зазначає сам дисертант. По-різному називається Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, офіційна назва її зазначена в дисертації на стор. 12 у Переліку умовних скорочень, та за № 102 у Списку використаних джерел (стор. 202). В інших місцях за текстом вживається назва Європейська Конвенції з прав людини (стор. 58, 70, 187 дисертації; стор. 14 автореферату) або Конвенція про захист прав людини і основних свобод людини (стор. 60 дисертації) чи Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод людини (стор. 69 дисертації, стор. 13 автореферату). В дисертації та її авторефераті потрібно було використовувати єдину офіційну назву.

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Дояра Є.В., оскільки вони, переважно, стосуються окремих дискусійних у теорії положень та не зменшують цілком приємного враження від проведеної ним і оформленої у відповідності до основних вимог Міністерства освіти і науки України роботи, а також значущості отриманих наукових результатів.

ВИСНОВОК

Аналіз дисертаційного дослідження свідчить про те, що своєю працею Дояр Євгеній Володимирович зробив певний внесок у розвиток сучасної теорії кримінального процесу, зокрема у формування наукового знання про кримінально-процесуальний інститут затримання особи, суттєво оновив доктринальне бачення проблем, пов'язаних із затриманням особи у кримінальному провадженні, посилив масив науково обґрунтованих рекомендацій з цих питань для використання у нормотворчій і слідчій, прокурорській та судовій практиці, а також у повній мірі проявив здібності проводити самостійні правові дослідження на монографічному рівні.

Ознайомлення з рукописом дисертаційної роботи дає підстави зробити висновок, що дисертація Дояра Є.В. за темою «Затримання особи у

кримінальному провадженні», яку подано на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, є завершеною монографічною працею, яка виконана на належному рівні. Вона містить результати проведених автором досліджень та науково обґрунтовані положення, які у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання з визначення правової природи інституту затримання особи у кримінальному процесі й розроблення науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення зазначеного інституту кримінально-процесуального права України та діяльності органів досудового розслідування, прокуратури і суду з його практичної реалізації, що має істотне значення для кримінально-процесуальної науки, законопроектної та практичної діяльності органів кримінальної юстиції. Отже, вона відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор, Дояр Євгеній Володимирович, у повній мірі заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук із зазначеної спеціальності.

Офіційний опонент:

Викладач відділу підготовки прокурорів з нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство

Національної академії прокуратури України
кандидат юридичних наук, доцент

О. В. Баулін

Підпис

Начальник відділу

документального забезпечення

08 " 06

2018 року

